

[velasco-populism-is-rooted-in-politics-not-economics/?fbclid=IwAR2goI2g1c9vUzFmUM40nz0gl4I3vFgiFRZWWY2mKczjc_JA4IprPMTdvNpg.](https://www.bbc.com/news/world-43301423)

5. What is populism, and what does the term actually mean? [Електронний ресурс] // BBC. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-43301423>.

*Прокопчук Дмитро Віталійович, політичний консультант,
радник віце-спікера, Верховна Рада України*

Концепція садопопулізму в українських реаліях

Професор Єльського університету, історик, дослідник Східної Європи Тімоті Снайдер пропонує концепцію садопопулізму для позначення політики, притаманної олігархічним режимам. До таких режимів від відносить зокрема Російську Федерацію [1. 10:20], але також зазначає, що США набувають ознак подібного режиму за президентства Дональда Трампа.

Відмінності від класичного популізму

Звичайний популізм, за визначенням Сергія Рябова, - «схильність політиків будь-що домагатися визнання (...) піднесення популярності, вдаючись до простих і прийнятних для населення аргументів та пропозицій, уникаючи непопулярних, але необхідних ходів для розв'язання суспільних проблем» [4. 186].

Класичний популізм орієнтований на те, щоби дати людям «прості відповіді» на їхні проблеми, але загалом він не виключає, що ці проблеми справді якоюсь мірою будуть розв'язані. Популіст може обіцяти підвищити пенсії і знизити податки, і він це і зробить – за рахунок, наприклад, зростання державного боргу, що буде проблемою, але вже для наступних поколінь і наступних урядів. Популізм у його класичній формі може бути наслідком некомпетентності, але це в принципі спокуслива стратегія для політиків, оскільки з нею легше обиратися на виборах, ніж з розлогими, детальними викладками планів щодо різних сфер державного управління.

Натомість **садопопулізм**, за визначенням Тімоті Снайдера – це **політика, яка, будучи імплементованою, насправді нашкодить людям, які підтримали особу, що була обрана на посаду завдяки обіцянкам втілити цю політику**. [1. 7:10]

Про що йдеться? Сам Снайдер наводить приклад Трампа і його політики щодо податкових канікул для багатих в США. Ця політика означає, що середній клас і робітники повинні будуть в подальшому тягти на собі більший тягар податкового навантаження. Але справа в тому, що саме робітники Середнього Заходу – це ті, хто найбільше голосував за Трампа. Те саме стосується відмови від Obamacare: бідні, які не могли собі дозволити медичне забезпечення без цієї програми, підтримали Трампа, який обіцяв позбутися цієї програми.

Іншим прикладом може слугувати Brexit, який у Великобританії найбільше підтримали ті робітники і фермери, які найбільше потребували європейських програм і зв'язку з ринку Євросоюзу, щоб зберегти свої робочі місця.

Звичайно, прикладом може бути і Росія, де регулярно на законодавчому рівні ухвалюються рішення, що обмежують свободи і можливості росіян, але більшість росіян продовжують підтримувати політику чинної влади.

Садопопулізм, олігархія та політика вічності

Садопопулізм – це політика олігархічних режимів, оскільки для них вона є відповіддю на олігархічну некомпетентність [1. 1:30]: «Якщо ви олігарх, вам дуже важко бути

державним управлінцем в традиційному смислі. Вам важко притримуватися чи-то лівого, чи-то правого ухилу політики. Ви не хочете правої політики, бо правизна означає вільні ринки, а вільні ринки означають, що інші люди можуть піднятися на вершину (і посунути вас - ДП). Ви не хочете і лівої політики, бо лівизна означає перерозподіл, а коли є перерозподіл, то, знову ж таки, інші люди можуть піднятися на вершину (суспільства - ДП)».

У звичайній демократії політичні партії, що змагаються за владу, говорять про те, яким саме чином вони намагатимуться зробити майбутнє кращим [1. 3:10]. Садопопулізм – це те, що насправді виключає майбутнє як концепцію із обговорення. Натомість садопопулізм повертає нас всіх до минулого. Давайте не будемо робити Америку «великою», давайте зробимо її «великою ЗНОВУ».

На перший погляд, в цьому нібито немає нічого поганого, адже в 1940-1960-их прірва між багатими і бідними скорочувалася, якість освіти підвищувалася, а профспілки були сильнішими, ніж зараз. Але олігарх не зацікавлений у тому, щоб робити людям добре, як було. Натомість він відроджує старі проблеми, які були раніше, зокрема расову ворожнечу.

Але як садопопуліст утримується при владі, якщо його політика генерує дедалі більше розчарування? Він каналізує гнів свого електорату супроти певних груп (часто – проти мігрантів). Уряд шкодить вам і ви хочете потім нашкодити комусь іще більше. Люди мають втішення в тому, що хтось інший «страждає іще більше».

У книзі «Дорога до несвободи» Снайдер також говорить про апеляції до «старих добрих часів» у контексті «політики вічності». «Політика вічності» - це установка, що старі проблеми насправді є вічними, і нічого змінити не можна, справді, можна лише тішитися, що комусь іще гірше: мігрантам, сусідній країні, «загниваючому» Заходу або ж власному сусіду.

Таким чином, ми отримуємо пірамідальне суспільство, подібне до екстрактивних суспільств, описаних у книзі «Чому нації занепадають» [3]. Тільки замість екстракції ресурсів ми маємо протилежний процес – те, що Снайдер називає «застосуванням болю».

Садопопулізм в Україні

Чи стане президент Володимир Зеленський садопопулістом – відкрите питання. Я не беруся стверджувати однозначно, який буде результат його правління. Однак вже на цьому етапі ми бачимо, що у нього є схильності до такої політики.

По-перше, Зеленський заявляв, що підтримує вибори до ВР за відкритими партійними списками, але зрештою він подав законопроект, який передбачає закриті списки. Ідея скасування мажоритарки вкупі з достроковим розпуском парламенту (задля зміцнення позицій президента в ньому) лише загострили політичне протистояння з Радою і унеможливили зміну виборчого законодавства. Тепер вибори за відкритими списками відбудуться, найімовірніше, не раніше, ніж за 5 років.

По-друге, ідея з референдумом про переговори з Росією – це явно популістична ідея і це також ідея, яка може закінчитися для електорату Зеленського і для всієї України великим болем. Подібні рішення повинні ухвалювати компетентні урядовці, а не воля мас.

По-третє, обіцянка перевезти адміністрацію Президента за межі міста здається адекватною на перший погляд, але за словами колишнього заступника голови АП Дмитра Шимківа цей процес може коштувати десятки мільйонів доларів.

Усі ці ситуації можуть свідчити про некомпетентність нового Президента, але чи є вона олігархічною некомпетентністю, чи є вона просто звичайним браком досвіду в державному управлінні – наразі невідомо.

Список використаних джерел:

1. Timothy Snyder Speaks, ep. 4: Sadopopulism (режим доступу: <https://youtu.be/oOjJtEkKMX4>)
2. Timothy Snyder. The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America. 2018. 368 ст.

3. Daron Acemoglu, James A. Robinson. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. 2012. 556 ст.
4. Рябов, Сергій Геннадійович. Політологія: словник термінів і понять 256 ст., 2001 р.

*Соколов Станіслав Юрійович, політолог,
прес-секретар,
Посольство Австрії в Україні*

Як медіа торують шлях популізмові

Один із способів пояснення нової хвилі популізму у світі, зокрема, у США, Європі, а також Україні — аналіз того, як популістам вдається ефективно використовувати медіа. Недарма у 2016 році Оксфордський словник назвав "пост-правду" (post truth) — словом року. Дослідники вказують зокрема на здатність популістів транслювати "почуття, а не факти", використовувати "автентичну мову", повноцінно використовувати соціальні медіа та експлуатувати жагу ЗМІ до сенсаційних історій [2, с. 2].

Популізм за визначенням є риторикою, яка апелює до настроїв умовних "широких народних мас". Відповідно, йдеться про максимальне спрощення повідомлення: як щодо формулювання проблем порядку денного, так і щодо альтернатив рішень. І це стосується не лише політики, але і медіа, які цю політику мають висвітлювати. Якщо попередню модель зв'язків у системі "політика — медіа — громадяни" можна було розуміти лінійно (тобто, ЗМІ слугували каналом інформації та пояснювачем того, що відбувається у політиці), то наразі ця система радше нагадує трикутник. І політика та медіа у ньому конкурують за один з найцінніших ресурсів сучасності — увагу, тоді коли попередні споживачі інформації отримали змогу давати фідбек та величезні простори для цього у соціальних мережах.

Відповідно, медіа втратили "монополію" на продукування політико-інформативного контенту. Політики, з іншого боку, втратили "монополію" на формування порядку денного та генерування альтернатив політики. А завдяки дедалі більшому проникненню технологій у повсякденність, політичний та суспільний простір стрімко "віртуалізується": і якщо минулого сторіччя як представники франкфуртської школи, так і конструктивісти, зокрема Н. Луман [1, с. 12], говорили про створення штучної реальності завдяки ЗМІ, нині ж до створення цієї "віртуальності" долучаються і споживачі продукованого контенту. Політичні актори перебирають на себе роль медіа, медіа — політизуються. А на тлі дифузії політичної та віртуальної, соцмережевої реальності політична конкуренція підмінюється конкуренцією контенту.

Італійський дослідник Джанпетро Маццолені пропонує поняття "опосередкованого популізму" (mediated populism) [3, с. 376], яке він визначає як "наслідок тісного зв'язку між викликаною ЗМІ динамікою та зростанням популістичних настроїв". Мас-медіа, за такою логікою, супроводжують "медіаринковий цикл життя" популістичних рухів: спочатку ЗМІ розігривають антиурядові/антиелітарні настрої, далі нормалізують політичну програму популістів, вводять її до порядку денного, а далі — дають дорогу популістським лідерам у "повстанській" фазі, як-от у кампаніях Трамп, Фараджа чи Вілдерса. Коли "сенсаційність" заяв та "перформансів" популістів слабшає, відповідно спадає і увага ЗМІ.

Чому медіа, зокрема українські, йдуть цим шляхом? Як успіх політиків залежать від кількості голосів виборців, так і медіа залежать від кількості читачів. В онлайн-ЗМІ цей показник, на відміну від виборів, можна дивитися чи не щосекунди. Від кількості читачів — тобто, трафіку — залежать і прибутки медіа. Тож збільшення трафіку чи бодай його